



שואה ועצמאות

שתי מילים מעצבות את התודעה הישראלית בכלל ובימים אלו בפרט: **שואה ועצמאות**.

שואה

המילה המקראית **שואה** יוחדה לציון רצח היהודים על אדמת אירופה. למילה **שואה** גוני משמעות שונים בתנ"ך: שממה, סופה וגם אסון וחורבן. למשל: "וימה תעשו ליום פקדה ולשואה ממרחק תבוא על מי תנוסו לעזרה..." (ישעיהו י, ג); "ובא עליך רעה לא תדעי שחכה... ותבא עליך פתאום שואה לא תדע" (ישעיהו מז, יא); "יום עברה היום ההוא יום צרה ומצוקה יום שעה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן וערפל" (צפניה א, טו). המילה משמשת בפיוטים ומשמשת שוב בספרות העברית המתחדשת במשמעויותיה השונות. בעיתונות העברית של המאה התשע-עשרה היא משמשת בעיקר במשמעות 'אסון', כגון בביטויים 'להמיט שואה', 'להביא שואה'. עם עליית הנאצים לשלטון בשנת 1933 גבר השימוש במילה **שואה** לתיאור מצב היהודים תחת השלטון הנאצי בגרמניה ובארצות השכנות ולציון המלחמה שלפי הבנתם של רבים עמדה להתרגש על אירופה בכלל ועל היהודים בפרט.

משורש המילה **שואה** יש במקרא כמה פעלים שמשמעם 'נהרס', 'נעשה שומם', כגון "עד אשר אם שאו ערים מאין יושב ובתים מאין אדם והאדמה תשאה שמה" (ישעיהו ו, יא). ומקובל לקשור את **שואה** למילה **שוא** המציינת ריקנות.

פרשני ימי הביניים רואים קשר בין הפועל ה**שְׂתָאָה** למילה **שואה**, בדומה לקשר שבין הפועל ה**שְׂתוּמָם** למילה **שְׂמָמָה**. לפי פרשנות זו, שני הפעלים המקראיים האלה מביעים התרוקנות ממחשבה מרוב תדהמה ומבוכה, וכך שימושם בימינו. בדרך דומה קשר רש"י (לבראשית א, ב) את המילה המקראית תהו – שמשמעה היסודי מְדַבֵּר ושממה – לפועל המאוחר יותר תָּהָה.

ביידיש משמשת לציון השואה מילה עברית עתיקה אחרת **חורבן** – מילה מימי הבית השני. בלשונות אירופה משמשת המילה Holocaust – מילה שמקורה ביוונית ומשמעה היסודי 'קרבן הנשרף כליל באש', ולצדה החלה לשמש המילה העברית Shoah.

עצמאות

שבוע לאחר יום השואה אנחנו מציינים את יום העצמאות. את המילה **עצמאות** חידש על פי עדותו איתמר בן אב"י, כנראה בראשית המאה העשרים. וכך הוא כותב בספרו האוטוביוגרפי "עם שחר עצמאותנו": "הנה רואה אני בדמיוני את 'אחרית הימים'... הנה נקבצים ובאים אחינו מכל פזורים לארץ האבות... הנה שולח לפנינו אלהי אבותינו את הרצון והעוז להקים על יסודם את העצמאות העברית בכל תפארתה".

בלשון חכמים רגילות צורות דוגמת 'עצמו', 'עצמי', וכן הצירופים 'ברשות עצמו', 'לעצמי', 'בעצמי' וכיוצא בהם. צורות וצירופים אלו משמשים בין השאר להדגיש שעושה הפעולה מבצע אותה בכוחו, לבדו, ללא עזרת אחרים, כגון "אמר הקדוש ברוך הוא: בעולם הזה הייתם נושעים על ידי בני אדם... אבל לעתיד לבוא אני בעצמי גואל אתכם ושוב אין אתם משתעבדין" (תנחומא אחרי מות, יב). נראה ששימושי לשון אלו היו ההשראה לחידושו של בן אב"י – עצמאות. וכיום יש לנו עצמאות גם בהקשרים אישיים וחברתיים, כגון 'עצמאות מחשבתית', 'עצמאות כלכלית' – לצד העצמאות המדינית שאותה אנו חוגגים ביום העצמאות.

